

Signalering en aanbevelingen naar aanleiding van warmtetarieven 2024

Aan: Gemeente Amsterdam Team Energie Transitie en andere betrokkenen Warm Amsterdam

Van: Hielke Ploeg, Programmaleider team Bewoners en Energietransitie, Stichting !WOON
E: h.ploeg@wooninfo.nl, M: 06-58870993

Datum: 19 januari 2024

Naar aanleiding van de warmtetarieven van 2024 en de ervaringen van !WOON in de stad schrijf ik deze signalering namens !WOON team Bewoners en Energietransitie. In deze signalering ga ik in op de prijsstelling van warmte en de gevolgen hiervan voor bewoners. Hierbij doe ik ook aanbevelingen hoe hier mee om te gaan door de betrokken partijen en organisaties. Ik baseer dit vooral op geluiden uit de buurten waar we actief zijn. Ik ga aan het eind in op de consequenties voor de energietransitie vanuit bewonersperspectief. Ten slotte deel ik de signaleringen van een aantal landelijke organisaties naar aanleiding van de warmtetarieven. Het doel van deze signalering is het gesprek op gang brengen over hoe nu om te gaan met de huidige warmte tarieven en om met elkaar en bewoners beweging te houden in de transitie.

Begin 2024 is warmte wederom duurder dan gas

In de loop van 2022 werd warmtenet een goedkoper alternatief voor gas, door de stijgende gastarieven. Warmtenet werd hiermee het alternatief dat huurders beschermd tegen de hoge gasprijzen. Dit was in 2018 een van de argumenten om juist in buurten met veel corporatiebezit te starten met de energie transitie. Het variabele tarief werd in 2023 bijna 2 keer zo hoog als in 2022, maar afnemers werden beschermd door het energieplafond. In de loop van het jaar daalde echter de variabele gastarieven onder de energieplafond prijs en werden een nieuw contract met gasaansluiting toch weer goedkoper dan een warmtenetaansluiting met een vergelijkbaar verbruik. Nu, begin 2024, is deze situatie ongewijzigd. Het variabele tarief van warmte is net onder de oude energieplafond prijs van 2023 vastgesteld. Het vastrecht heeft Vattenfall (net als de meeste andere grote warmte aanbieders in Nederland) dit jaar voor het eerst sinds jaren volledig aan het maximale ACM tarief gekoppeld. Voorheen paste zij voor haar afnemers een korting toe (in 2023 was dit €121,23). Het gevolg is dat afnemers van warmte voor hun vastrecht gemiddeld ruim €16,- per maand meer kwijt zijn dan vorig jaar (bron: tarief brief Vattenfall, december 2023). Weliswaar is warmte qua verbruik op dit moment iets goedkoper dan gas, dit valt echter in het niet bij het verschil in vastrecht (vastrecht gas: € 319,03, vastrecht warmtenet: € 795,88, een verschil van € 475,85, ofwel € 39,74 per maand (bron: tarieven site Vattenfall en excel Energielasten Vergelijker Amsterdam).

Zorgen over gewijzigde tarieven

Het vervallen van de “Vattenfall korting” op het vastrecht leidt tot een kostenstijging voor alle aansluitingen van warmte. Vooral voor huishoudens met lage inkomens leidt dit tot grote zorgen, omdat dit van grote invloed is op hun draagkracht. Ook huishoudens die recent zijn aangesloten en waarbij corporaties een deel van het vastrecht hebben afgekocht, hebben te maken met het wegvallen van deze korting, waardoor hun vastrecht bijdrage hoger komt te liggen dan bij een aansluiting op gas en ook hoger zal zijn dan hen destijds bij de oude tarieven was voorgespiegeld.

Dit leidt tot 2 vragen:

- 1) Hoe kun je ervoor zorgen dat bewoners (lees huurders) die aangesloten zijn op het warmtenet vergelijkbare kosten houden als bewoners die aangesloten zijn op een gasnet en zo het niet-meer-dan-anders principe ook in de praktijk waar maken?
- 2) Door met name het verschil in hoogte van het vastrecht tussen gas en warmtenet (zonder afkoop regelingen en kortingen) kun je op dit moment de vraag stellen of nu sprake is van een rechtvaardige energie transitie? Helemaal omdat het vooral buurten zijn met veel corporatiewoningen, en dus bewoners met lagere inkomens, die nu aangesloten zijn of in de toekomst mogelijk worden en daarmee maandelijks meer betalen voor vastrecht. Wanneer een huishouden een laag verbruik heeft, dan betekent dit per maand 4 tientjes meer betalen om gebruik te kunnen maken van warm water en de verwarming, dan in een vergelijkbare situatie op gas.

Er worden binnen Warm Amsterdam afspraken gemaakt om de vaste kosten voor huurders zo dicht mogelijk bij de vaste kosten van gas te houden (poging om te voldoen aan vraag 1). Dit gebeurt door voor een X aantal jaar een deel van het vastrecht af te kopen. Dit gaat echter om afspraken over vaste bedragen per jaar die per project of verzameling van buurten gemaakt worden. We merken dat deze oplossing leidt tot vragen bij bewoners, want burens praten met elkaar over de verschillende kortingen op het vastrecht die zij krijgen. Het leidt helemaal tot verwarring wanneer bewoners van het ene project naar het andere verhuizen binnen een zelfde wijk. (Dit hebben we ervaren in de Van der Pek- en Gentiaanbuurt).

Wat we nu constateren is dat het met de afkoop van een deel van het vastrecht niet te garanderen is dat de vaste kosten van deze aansluitingen in de tijd gelijk blijven aan de vaste kosten voor gas. Het gevolg is dat mensen met warmtenet dan toch meer betalen dan met een gas aansluiting.

Aanbeveling 1: opsplitsing vastrecht

Het huidige vastrecht, dat (nu) veel hoger ligt dan het vastrecht voor gas, is gebaseerd op het vastrecht van gas inclusief de gemiddelde kosten die je hierbij kunt hebben voor je installatie. Voor huurders zitten deze laatste kosten in principe opgenomen in de huurprijs. Een oplossing voor het dilemma rond het hogere vastrecht voor warmte en het niet meer dan anders principe is het opsplitsen van het vastrecht in een eigenaar deel en een huurder deel. Op deze wijze hebben huurders duidelijkheid en is deze bijdrage ook voor alle huur aansluitingen gelijk en vergelijkbaar te maken aan het dan geldende vastrecht tarief voor gas (voor zover dit betaalbaar blijft). De Woonbond pleit voor deze optie bij de ministeries van Binnenlandse Zaken en Economische Zaken. Deze structurele oplossing vraagt om aanpassing van wet en regelgeving.

- *Ons advies aan de gemeente, corporatie en huurderskoepels is om dit zelf ook aanhangig te maken richting Den Haag, zodat hier de urgentie voor deze aanpassing beter gevoeld wordt voor de aanpassing van wet en regelgeving*

Aanbeveling 2: niet-meer-dan-anders vangnet

Bewoners stellen de vraag of het niet rechtvaardig zou zijn als er een vangnet/ fonds is om het verschil tussen de vastrechtkosten voor gas en die voor warmtenet te overbruggen. Met een dergelijk vangnet/fonds kun je huurders compenseren voor dit verschil, zorgen dat hun rekeningen betaalbaar blijven en voorkomen dat de energiearmoede toeneemt. Dit is een oplossing voor zolang er geen structurele oplossing is voor de opbouw van het vastrecht voor huurders.

- *Dit vraagt om een speciale regeling en actie vanuit gemeente/ corporaties/ huurderskoepels om hier te komen. De vraag is nog of dit stedelijk op te lossen is, of dat dit vraagt om een landelijke oplossing en dus actie vanuit de partijen richting politiek en Rijksoverheid.*

Angst voor monopolie positie warmtebedrijf en de keuze voor het warmtenet

De huidige ontwikkeling van de tarieven van het warmtenet leiden tot kritische vragen van bewoners en gevoelens van onbehagen. Al langer in het proces spreken bewoners hun zorgen uit over de monopolie positie van het warmtebedrijf en de afhankelijkheid die zij hebben als zij aangesloten zijn. Zij voelen dit nu letterlijk, omdat de maximaal vastgestelde tarieven gevolgd worden. Het werkelijk volgen van de gasprijs, en zelfs een hogere stijging van het vastrecht in vergelijking tot voorgaande jaren versterkt dit gevoel. De uitleg van Vattenfall en andere bedrijven dat het volgen van het ACM tarief komt door hogere kosten van de organisatie leidt ook tot vragen. Dit levert onrust op over wat er gebeurt als de gasprijs wordt losgelaten (kan warmte dan duurder worden?). De beeldvorming van bewoners wordt bepaald door gevoelens en geruchten welke nog eens versterkt worden door gebeurtenissen die dit wel eens zouden kunnen bevestigen, zoals nu het geval is.

Aanbeveling 3: blijven werken aan vertrouwen

Het winnen van vertrouwen kost tijd en alle stukjes vertrouwen die je terug wint zijn kostbaar. Belangrijke veroorzakers van het verlies van vertrouwen zijn onder meer slechte ervaringen met een instantie (ook al was het de voorganger van een aanbieder) en een gebrek aan kennis over hoe systemen werken, in combinatie met het gevoel dat je hier geen invloed op hebt.

In contact treden en in contact blijven is een belangrijke stap op weg naar herstel en opbouw van vertrouwen. Gemakkelijk gezegd, maar niet altijd eenvoudig om te doen. Hieronder licht ik een aantal geluiden uit buurten toe, die benut kunnen worden bij het herstel van vertrouwen.

“Hoe kan het dat warmte van afval zo duur is?”

Mensen op een passende wijze van alle informatie voorzien (transparantie) is een andere belangrijke stap. Wij constateren hierbij dat vooral behoefte is aan de volgende informatie:

- 1) Hoe worden de kosten van warmte berekend?
- 2) Afval is toch gratis, hoe kan het dan dat de prijs van warmte meestijgt met de gas prijs?
- 3) Waar zijn de hogere kosten op gebaseerd?
- 4) Waar worden de kosten werkelijk aan besteed?
- 5) Hoe vallen de hoge kosten voor warmtenet te rijmen met hoge winsten van een energiebedrijf? Hoe werkt dit?
- 6) Wat is er voor de (nabije) toekomst te verwachten?

“Ze maken de kosten zo hoog om winst te kunnen maken!”

We merken dat het vooral zeer kritische bewoners zijn die behoefte hebben aan informatie over de kosten en inkomsten van het warmtenet. Zij snappen vaak dat een warmtenet voor nu in veel gevallen het best passende alternatief is, maar zijn bang dat warmtebedrijven dan vooral gericht zijn op winst behalen in plaats van te zorgen voor zo goedkoop en duurzaam mogelijke energie.

- *Warmtebedrijven geef inzicht in je financiële huishouding*
- *Overheid stel eisen aan de transparantie van warmtebedrijven*

“Ik laat het maar gebeuren, want ik heb er toch niks over te zeggen...”

Niet alleen kritische bewoners hebben behoefte aan informatie. Iedereen die te maken heeft met het warmtenet geeft aan behoefte te hebben aan informatie. Deel daarom de informatie op zo'n wijze die aansluit bij bewoners: informatiebrief/-folder voor bewoners (meertalig), website met uitleg en data, informatieve filmpjes of audio (in verschillende talen) maar juist ook dicht bij mensen thuis door bijeenkomsten en aanspreekpunten in de buurt (live en digitaal)

- *Warmtebedrijven (maar ook andere partijen) leg contact met bewoners en zorg voor een passende informatie voorziening (maak gebruik van de kennis van de buurten/ bewoners)*
 - *Onderhoud contact met buurten, ook als er eigenlijk geen ontwikkelingen zijn*

"Ik durf de kachel niet meer aan te zetten"

Op basis van de huidige warmte tarieven en de ervaringen van vorig jaar kunnen we ook dit jaar verwachten dat er groepen bewoners zijn die mede door de hogere warmte tarieven (verder) in de financiële problemen komen. We weten nu al dat dit risico groter is in sociale huurcomplexen met een warmteaansluiting, maar ook complexen met een collectieve aansluiting op het warmtenet. Maak gebruik van de beschikbare informatie over bijvoorbeeld verbruik, om bewoners zo veel mogelijk te behoeden voor onnodige kosten, of zorg dat dit mogelijk is. Zo kun je voorkomen dat bewoners het gevoel krijgen dat ze aan hun lot worden overgelaten.

- *Warmtebedrijven deel (pro-)actief informatie met bewoners over hulpmogelijkheden als duidelijk is dat betalingen achter blijven.*
- *Leg als energiebedrijven vroegtijdig contact met bewoners als blijkt dat meer of minder warmte/ gas/ electriciteit verbruikt wordt dan je zou verwachten. Hiermee kun je bewoners vroegtijdig behoeden voor onnodige kosten*
- *Zorg dat je als partijen van Warm Amsterdam goed samen werkt met de Buurteams (nu al via vroeg eropaf regeling) voor een warme overdracht bij hulpvragen bij financiële problemen.*
- *Gemeente zorg dat regelingen goed uitvoerbaar zijn en dat bewoners die het nodig hebben hier daadwerkelijk gebruik van kunnen maken*

Voortgang houden in de energietransitie

Nagenoeg alle bewoners zien in dat er iets moet gebeuren om de gevolgen van de klimaatveranderingen te beperken. Tegelijkertijd maakt alle onzekerheid rond de energieprijzen; de financiële zorgen van een toenemende groep huishoudens; angst voor verandering en het gebrek aan vertrouwen in instanties, de energietransitie geen gemakkelijk verhaal. Een van de belangrijkste behoeften die we horen van bewoners als we het over aardgasvrij maken hebben, is de behoefte aan financiële zekerheid. Hierboven hebben we voor dit laatste een aanbeveling gedaan.

Zelfbeschikkingsrecht, duidelijkheid, betaalbaarheid en zekerheid zijn de behoeften die wij terug horen in gesprekken met bewoners en die, als hier aan voldaan wordt, bijdragen aan de opbouw van vertrouwen. Aandacht hiervoor is nodig in buurten die al een overstap gemaakt hebben, en waar nu bewoners mogelijk in financieel zwaar weer verkeren door de gewijzigde tarieven. Ook in buurten waar veranderingen in het verschiep liggen moet hier aandacht voor zijn.

De onzekerheid over de energiekosten van gas en elektra in combinatie met de onzekerheid over de kosten en werking van alternatieven maakt, dat wij, vanuit bewonersperspectief, energie besparen op dit moment als meest voor de hand liggende weg zien om bewoners voor te bereiden op de energietransitie. Door minder te verbruiken kun je er voor zorgen dat het verbruik van gas afneemt en het aandeel van de kosten voor energie in het levensonderhoud lager wordt. Je zorgt hiermee ook

dat het aandeel van de energielasten bij een stijging van de energieprijzen niet boven het huidige percentage van de vaste lasten uit stijgt (of wat als redelijk geacht wordt).

De nadruk op energiebesparen is een van de manieren om bewoners meer bewust te maken van de energietransitie en de opgave die er in hun buurt te wachten staat. Maar aan bewoners kan nu ook al duidelijkheid gegeven worden over wat er op korte termijn wel of niet kan met het elektriciteitsnet in hun buurt (is all electric een optie?); ook kunnen puzzels van de ondergrond gelegd worden voor alternatieven, partijen bereiden zich hiermee voor, maar dit is ook aanleiding om actief kennis uit de buurten mee te nemen in deze processen. Dit biedt de mogelijkheid om de plannen niet alleen beter aan te laten sluiten op de buurt, maar juist ook om bewoners bewust te maken wat er aan komt en wat de dilemma's zijn. Alles kan aangegrepen worden om de opgave werkelijk een gemeenschappelijke opgave te maken, in plaats van een probleem van alleen de partijen. Hierbij maak ik wel de kanttekening dat partijen zeker ook duidelijk mogen zijn. Er zijn immers bepaalde regels en opdrachten waar zij aan moeten voldoen en waar grenzen liggen wat betreft de inbreng van bewoners. Maar door meer te delen en contact te onderhouden met bewoners al in de voorbereiding van plannen en de uiteindelijke werkzaamheden groeit wederzijds begrip en daarmee vertrouwen en ontstaan breed gedragen plannen.

Landelijke signalering naar aanleiding van warmte tarieven in 2024

Door de tarief stijging verwacht adviesbureau Atriensis dat warmtenet geen aantrekkelijk alternatief is voor huurders in 2024 (zie <https://www.atriensis.nl/nieuwsbericht-projecten/tarieven-warmtebedrijven-naderen-maxima-acm-in-2024>).

De Woonbond geeft aan dat warmte door de huidige tarief stelling een duur alternatief is voor huurders. <https://www.woonbond.nl/nieuws/warmte-blijft-duur-in-2024/> Zij uit hierbij ook haar zorgen dat de koppeling van het warmtetarief aan de gasprijs (inclusief de steeds hogere energiebelasting op gas die hierin meegenomen wordt) niet leidt tot een aantrekkelijkere prijs voor warmte. Met name de hoogte van het vastrecht voor warmte wordt door hen gesignaleerd als financieel risico voor huurders met lage inkomsten.

Ook de directeurs van Stroomversnelling en Merosch zien in de huidige prijsstelling een bedreiging voor het draagvlak onder bewoners voor het warmtenet. Als lichtpunt zien zij wel dat de stijgende energieprijzen een stimulans zijn om de warmtevraag te beperken.

<https://stroomversnelling.nl/nieuws-bericht/hoge-warmteprijs-stimuleert-energietransitie/>

Vereniging Eigen Huis is blij dat de variabele tarieven voor 2024 bijgesteld zijn naar onder het prijs plafond. Tegelijkertijd uit ze wel haar teleurstelling over het sterk gestegen vastrecht, omdat huiseigenaren hier geen invloed hebben. Het raakt ook bewoners die zuinig aan doen of hun huis verduurzaamd hebben. De vereniging merkt ook op dat de nieuwe Wet collectieve warmtevoorziening voorschrijft dat de prijs voor stadsverwarming wordt gebaseerd op de kosten van een energieleverancier plus een redelijke winstmarge. Dat moet deze tarieven transparanter maken. Maar het betekent niet per se dat ze omlaaggaan. Ze kunnen in sommige gevallen zelfs stijgen. Vereniging Eigen Huis vindt dat consumenten hiertegen moeten worden beschermd. De Tweede Kamer moet de nieuwe wet nog behandelen. <https://www.eigenhuis.nl/nieuws/warmtetarieven-ook-in-2024-hoog>